

Ser petit en un món global?

Jordi DOMINGO i COLL

D'entrada, cal agrair a la Societat Andorrana de Ciències l'oportunitat que ofereix de participar a la Universitat Catalana d'Estiu per aportar anàlisis i reflexions a l'entorn del món dels microestats i de la realitat andorrana. En un moment de la història dominat per una tendència creixent a atendre els estats en relació amb superestructures polítiques i econòmiques més grans, reflexionar sobre el paper dels estats que, per la seva mida territorial i demogràfica, es poden considerar *petits* pot ajudar a entendre millor els processos que es produeixen.

L'evolució tecnològica, econòmica i política del segle xx va permetre ampliar la idea de la internacionalització per poder arribar a l'estadi superior de la globalització. I com a conseqüència, la idea de l'estat com a entitat política bàsica i suprema ha anat deixant lloc, de manera progressiva però encara incompleta, a la idea de l'estat com a part integrant de superestructures multiestats on cada unitat perd capacitat de decisió en favor d'una entitat superior que la inclou. La pèrdua d'autonomia s'acostuma a acompanyar d'avantatges que com a entitat aïllada podrien ser fàcilment inabastables. I d'aquesta manera la figura tradicional de l'estat es converteix en peça d'un trencaclosques homogeneïtzador on, tot i ser molt important i encara bàsica, va quedant relegada a un segon terme en virtut d'una finalitat més gran.

Aquesta transformació ha afectat de manera gradual però diferent tots els estats del món. Els processos d'integració s'han anat produint a partir d'eines pròpies desenvolupades en cada continent. I ha estat dirigit, principalment, per interessos econòmics que, moltes vegades, han anat modificant els marcs polítics a la seva conveniència. La finalitat d'aquesta intervenció és reflexionar sobre la manera en què la transformació del món actual ha afectat els petits estats, i de manera especial els més petits o microestats. Mentre el panorama internacional estava dominat per les entitats estatals, alguns dels països més petits havien anat trobant les seves estratègies per mantenir-se vius i han arribat fins avui. D'altres realitats polítiques s'han quedat

pel camí, engolides per processos integradors de veïns més grans. D'altra banda, la transformació de l'escena internacional a partir de la segona meitat del segle xx va permetre l'aparició de nous estats que formarien part de la categoria de *petits*. En conjunt, aquests països tenen unes característiques pròpies que els obliga a analitzar de manera molt detallada el seu paper en els processos de globalització.

Així, doncs, en aquest procés de transformació que afecta tot el món a diferents escales, cal preguntar-se si hi ha lloc per poder ser petit en un món que sembla que, per primera vegada a la història, no es pot eixamplar més.

Una qüestió de mida

A les llistes amb dades estadístiques de països del món sovint n'hi ha que no hi apareixen. O, si hi són, en lloc d'una xifra el nom s'acompanya d'una ratlla, com deixant clar que el seu valor no és representatiu o digne de tenir en compte. Si bé sembla cert que organismes com l'ONU han tingut un paper important en la creació de bancs de dades, que cada vegada han inclòs més i més països, quan aquestes dades afecten comunitats d'uns quants milers d'habitants s'acostuma a no presentar-les. La imatge pot ser mal interpretada, com deixant entendre que en un món on els països tenen cada vegada més població, els petits són poc representatius i poc importants. I, en canvi, aquests *petits* representen al voltant de la setena part dels estats del món.

De petits països, microestats i territoris n'hi ha a tot el món. El seu origen mostra diferències importants entre ells, és a dir, el fet de compartir una categoria determinada per la mida del territori o de la població no vol dir que els processos històrics que han viscut hagin de ser els mateixos ni que tinguin similituds entre ells. La història mostra que cada país s'ha anat formant a partir de la combinació de fets locals amb, en ocasions, altres de més globals. Així, des dels processos feudals que afecten bàsicament el naixement d'alguns dels microestats europeus fins als processos de descolonització de la segona meitat del segle xx, els estats petits en mida o volum d'habitants s'han convertit en una realitat de l'escena internacional.

Els elements propis de cada estat pel que fa a recursos naturals i econòmics, l'estructura política, la composició de la seva població i les dinàmiques demogràfiques són diferents en cada cas, de la mateixa manera que la dinàmica de les seves relacions amb els països veïns i amb la resta de la comunitat internacional. Però dins d'aquesta diversitat hi ha un element que destaca en tots ells: el desenvolupament permanent d'estratègies transfrontereres que permeten la seva supervivència i el manteniment de les seves característiques específiques. Cal tenir present que una diferència amb els estats de mida més gran és la presència constant de la frontera. Els límits físics del petit estat són un element que es té present de manera permanent en les seves estratègies de desenvolupament social, econòmic i polític, de la mateixa manera que es té present en el desenvolupament de moltes de les activitats quotidianes.

Les estratègies que adopta cada estat varien depenent de les característiques i de les dinàmiques del seu entorn. Els microestats i els microterritoris no viuen aïllats i reben, com qualsevol altra entitat políticament diferenciada, els efectes i els estímuls del que succeeix més enllà de les seves fronteres. I de la mateixa manera que qualsevol altre estat, adopten les

seves polítiques per afrontar els reptes diaris de les noves situacions que es puguin produir. L'efecte de tenir present la frontera com un element integrat en la vida quotidiana és que la comunitat del petit país ha d'integrar la dimensió exterior a moltes de les decisions que es prenguin encara que siguin en l'àmbit interior. I malgrat que sembli un element retòric, l'estratègia de supervivència dels microestats ha tingut en compte la doble dimensió de les seves actuacions, local i exterior, en la seva presa de decisions. La història dels microestats mostra aquest procés d'adaptació constant a l'evolució de les característiques pròpies i del seu entorn més immediat.

La mida dels microestats pot semblar un handicap difícil de superar amb vista a la participació en l'escena internacional. I ho és si es mira el país petit, sovint amb una certa limitació en recursos naturals en comparació amb altres estats més grans, com un estat més. Vist d'aquesta manera, hi ha el perill d'oblidar les fortaleces que pot presentar aprofitant la seva situació particular i la seva aportació a l'escena internacional. Actualment alguns dels estats més petits del món es compten entre els influents en determinades àrees i altres entre els que es consideren més rics o que tenen posicions elevades en l'índex de desenvolupament humà. La mida, doncs, no sembla un impediment per participar en un procés de relacions exteriors, sempre que es tinguin en compte les característiques pròpies, el que es pot aportar i el que es pot deixar transformar en el seu àmbit intern sense perdre la seva especificitat.

Un món que s'eixampla

Una característica de l'actualitat és la intensitat de les interaccions entre els diferents actors internacionals. La conquesta física de la totalitat del planeta ha estat seguida per l'acceleració i la intensificació de les relacions entre les diferents societats. En aquest escenari, cada estat aporta els elements actius que li permeten desenvolupar els seus interessos.

La combinació de població, recursos naturals i tecnològics situa alguns dels estats més grans en una posició avantatjosa en relació amb la resta. Però cada país ha de trobar la manera d'aportar els seus actius per, tot defensant els seus interessos legítims, afrontar una situació canviant. De fet, aquest és un procés que s'ha repetit durant tota la història de l'estat nació, i Andorra i la resta dels petits estats europeus ho han viscut amb intensitat durant els darrers segles. La gran diferència és que en l'actualitat l'escenari s'ha fet més gran i els petits estats ja no han de tractar només amb els seus veïns, sinó que han de desenvolupar tot un conjunt de relacions amb organismes internacionals i amb la resta d'estats del món. La internacionalització d'Andorra pot servir d'exemple d'aquest procés. És l'evolució de la internacionalització la que porta a Andorra un conjunt significatiu de persones d'origen portuguès, i són els canvis que es produeixen a Espanya i a la Unió Europea la que porta Andorra a establir un nou marc de relacions que ja superen els seus veïns territorials.

D'aquesta manera, mentre el món es converteix en finit, augmenta en complexitat de la mà de noves tecnologies, de l'augment de les relacions i de la suma de les diferències culturals. Però cal tenir present que en aquesta suma de diversitat hi ha un element que pot resultar negatiu: la uniformitat. Hi ha una tendència a oferir un procés d'uniformitat que amb la idea d'ajudar a fer més senzilles les relacions interculturals, i la realitat de cada comunitat, inicia un camí per anul·lar les diferències que fan de cada realitat una base única amb característiques

pròpies per aportar al conjunt. Una de les conseqüències d'eixamplar el món és la necessària interacció de les estratègies globals amb les estratègies locals. Tot just fa unes dècades les estratègies que van impulsar la modernització d'Andorra, però també les de San Marino, Liechtenstein, Mònaco, Malta i la mateixa Luxemburg eren inicialment d'abast local, i com a molt es podien estendre als seus veïns més immediats. Actualment cadascun d'aquests estats ha de tenir present que les seves estratègies polítiques, econòmiques i fins i tot les socials han de trobar un procés d'encaix en un escenari internacional que s'estén més enllà dels seus veïns immediats. I per una comunitat petita –sempre en comparació amb altres del seu entorn– és important encertar les estratègies que han de permetre un encaix en la conjuntura actual. I val la pena repetir que aquesta situació no és nova per a cap d'aquests estats que al llarg de la història del continent europeu han trobat la manera per tenir una presència permanent en els mapes polítics del continent.

Les societats dels petits estats europeus conviuen des del seu origen amb conceptes que poden semblar antagònics i que, en canvi, resulten complementaris. Aquests conceptes formen part de la seva cultura i de la manera de desenvolupar la política del seu estat. Així, l'eficàcia de les institucions ha afavorit la convivència i la complementarietat de conceptes com *interior* i *exterior*, bàsics en realitats polítiques on la frontera és una part significativa del dia a dia. També s'actua en la dicotomia entre tradicionalisme i modernitat, que incideix en el manteniment d'aspectes identitaris i l'obertura a les tendències que comporta la transformació social i cultural. Aquests conceptes es complementen amb els de localisme i internacionalisme que defineixen una contraposició que si bé existeix en el conjunt de les comunitats, en el cas dels petits estats, precisament per les seves condicions de petitesa, adquireixen un paper més significatiu, ja que cada modificació de les relacions exteriors pot afectar el conjunt del seu territori i, depenent dels processos interiors, pot modificar les relacions internacionals. Per exemple, San Marino ja ho va viure en intentar obrir un casino, fet que va comportar una reacció italiana que va obligar a desdir-se de la idea. I el cas de Mònaco podria ser un altre exemple quan va deixar de ser paradís fiscal per als ciutadans francesos.

L'acceptació i l'ús permanent d'aquests conceptes com una part de la naturalesa dels petits estats fa possible que aquestes comunitats s'adaptin amb més facilitat a una situació internacional complexa per l'augment d'interrelacions en un món cada vegada més global.

En un món que s'eixampla, cada país ha intentat mantenir aquells elements que li permeten ser diferent i que tenen la capacitat d'aportar un fonament per ser fàcilment identificable. Per als petits estats aquests elements es converteixen en una imatge de marca que han de promocionar per obtenir un lloc en una escena internacional competitiva. Precisament per la globalització de molts aspectes de la cultura, el manteniment de les essències destacables de cada comunitat local, en aquest cas la dels estats més petits de l'escena internacional, és una eina que els permet seguir sent identificables. La globalitat es pot construir a partir de la uniformitat i també a partir de la suma de les diferències on el manteniment de les particularitats permet assolir una major riquesa i mantenir les bases per a futurs desenvolupaments.

Ser petit en un món global

Els canvis produïts en la darrera etapa de la història han obligat les comunitats més petites a plantejar noves estratègies per assegurar la seva existència i per trobar nous recursos per poder ser. El fet de convertir-se en realitats urbanes amb una economia decididament internacionalitzada és el resultat d'un procés d'adaptació a noves situacions que han estat una de les característiques del segle xx. En aquest període, tots els estats han hagut d'intensificar la seva connexió internacional i per als microestats i per als estats petits, aquesta obertura a la resta del món ha suposat la intensificació d'una estratègia que es troba en la base de la seva existència. Com en temps anteriors, l'estratègia de participar en l'escena internacional com a recurs per poder ser obliga a aprofitar de manera molt intel·ligent els recursos propis i les oportunitats que els escenaris de globalització ofereixen.

Cada país s'ha hagut d'adaptar a les noves situacions sorgides dels processos globalitzadors. La consolidació de processos d'internacionalització ha generat que cada país posi en valor els seus actius per competir en un mercat que ja no se circumscriu només al seu territori. Com a conseqüència, diversos estats han coincidit en estratègies com, per exemple, la creació i consolidació de la Unió Europea o d'altres organitzacions internacionals, mentre que al mateix temps exploten les seves condicions més favorables. I el cas dels petits estats no ha estat diferent.

Els microestats europeus han explotat la seva realitat a partir de la combinació dels seus recursos, la seva història, la seva situació i les oportunitats que han tingut. Cada país ha optat per establir estratègies diferents en els processos d'internacionalització i de participació en un món cada vegada més globalitzat. Així, mentre que Luxemburg és un país completament integrat a la UE, Mònaco hi manté una relació d'integració parcial a través de la seva relació amb França, i Andorra, San Marino i Malta hi mantenen tractats adaptats a les necessitats de cada país. I mentre que Andorra, Mònaco i San Marino han adoptat l'euro, Liechtenstein segueix utilitzant el franc suís.

Les estratègies diferents obeeixen a situacions i perspectives diferents. A partir d'elements similars, desenvolupen camins adaptats a les seves possibilitats. A partir de les seves característiques, els petits estats han anat teixint un marc de relacions exteriors que s'escapa a la tradicional biteralitat tot i que aquest procés és el resultat, també, dels processos d'integració dels seus veïns en estructures supraestats. I en aquest procés, els estats més petits d'Europa han de trobar un equilibri no sempre fàcil de mantenir entre el manteniment de les seves característiques pròpies i l'homogeneïtzació que suposa la participació en organismes supraestats.

Ser petit en un món global obliga a encarar un canvi d'interlocutors exteriors, treballar aquells elements en els quals poden excel·lir i ser competius aprofitant les seves característiques. En el procés d'adaptació a un món global el microestat ha de tenir en compte que no es pot convertir en una còpia petita d'una economia o d'un estat més gran. Ha de trobar un camí a partir de les seves característiques específiques tot estudiant noves oportunitats que s'ofereixen en un mercat més global. I aquest és un repte que durant el segle xx han anat assolint cadascun d'ells, per separat i en moments diferents.

Si el manteniment de les condicions específiques de cada estat petit és una constant al llarg

de la seva història, la manera d'afrontar els nous reptes que acompanyen l'actual procés històric ha d'encaminar-se en el mateix sentit. De fet, en el nou marc canvien aspectes, importants, com la dimensió dels interlocutors i les seves característiques. Cada microestat ha d'adaptar-se a la nova situació i trobar el marc on desenvolupar unes característiques econòmiques i socials que són fruit d'una relació de forces anterior. I potser avui ja no ofereixin el mateix resultat que en el moment en què es van posar en funcionament.

En aquest sentit, la creació d'una taula permanent dels petits estats hauria de ser una primera eina que permetés analitzar de manera conjunta una realitat que obliga a cadascun d'ells a adaptar-se a noves situacions. No es tracta d'homogeneïtzar les polítiques de cadascun d'aquests estats, sinó de fer un front comú en la defensa de les seves identitats i de la seva existència davant una situació que els converteix, encara més, en més petits. Posar en comú les experiències i les fortaleses que cada estat ha conreat permet la col·laboració entre unes realitats que, tot i tenir estratègies diferents, poden complementar-se en experiència i aspiracions amb vista al futur. L'equilibri, sovint precari, entre la identitat tradicional i la modernitat, que si bé ve de l'exterior s'imposa en els models de vida com si fos fruit d'una evolució pròpia i *normal*, pot trobar noves formes de treball i d'enfortiment en una col·laboració entre aquells estats que tenen condicions i característiques parcialment semblants. Com s'ha dit anteriorment, l'objectiu bàsic de les petites comunitats és el de seguir sent identificables malgrat els canvis que es produeixen en un món cada vegada més global. Per tant, ser petit en un món global pot convertir-se en una aportació a la diversitat i l'enriquiment del conjunt d'una societat planetària.

Jordi Domingo i Coll,

geògraf i professor titular del departament de geografia i sociologia de la Universitat de Lleida